

5. Papis Wanda Elżbieta, *Życie i miłość, Wyrastam w mądrości*, autorski program wychowania dzieci i młodzieży. Poradnik nauczyciela. — Warszawa, 1995. — 128 s.
6. Papis Wanda Elżbieta. *Życie i miłość. Program wychowania dzieci i młodzieży. Poradnik dla nauczycieli.* — Warszawa, 1993. — 45 s.
7. «Służba Życiu». *Zeszyty problemowe.* — Kraków. — 2002. — nr I. — S. 4–22.
8. <http://www.duszpasterstwo.rzeszow.opoka.org.pl/page/katech/katechezy.html>

Інна ШИМКІВ

«ПОРТФОЛІО» В СИСТЕМІ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ У ШКОЛАХ НІМЕЧЧИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті зроблена спроба розкрити суть концепції «портфоліо» як однієї із новітніх технологій навчального процесу та висвітлити ключові підходи щодо аналізу основних видів учнівського «портфоліо» в системі особистісно орієнтованого навчання у школах Німеччини.

Розробка сучасної концепції вітчизняної освіти в умовах гуманізації суспільства значною мірою спирається саме на світові надбання. Тому виникає потреба об'єктивного порівняльно-педагогічного вивчення змісту та форм навчання в країнах, що просунулися далеко вперед, використовуючи інноваційні процеси з метою радикальних перетворень у галузі освіти та подальшого вдосконалення навчально-виховного процесу. На особливу увагу заслуговує Німеччина, освітня система якої вибудовується на засадах внесення новоутворень у традиційну систему навчання, що передбачає найвищий ступінь педагогічної творчості.

Аналіз останніх досліджень засвідчує неабиякий інтерес німецьких науковців до проблеми моніторингу якості навчання в системі індивідуально орієнтованих технологій у школах Німеччини. Особлива увага прикута до пошуку максимально ефективних технологій моніторингу якості освітньої діяльності, нових форм діагностики у світлі радикального переосмислення існуючої традиційної системи оцінок, про що свідчать роботи К.-Х. Арнольда, С.-І. Бойтель, Т. Боля, Ф. Вінтера, Х.-У. Грундера, В. Лютгерта, К.-Й. Тіллманна, В. Фольшtedта, А. Юргенса та ін. Значний інтерес в умовах творчого підходу до застосування знань на практиці викликає технологія «портфоліо», яка передбачає здатність до самореалізації, самовідповідальності, самостійного мислення та самоконтролю. У процесі наукового пошуку ми виявили, що у вітчизняних публікаціях ця проблематика висвітлена недостатньо. Це спонукало нас до проведення дослідження.

Метою статті є спроба виявити особливості «портфоліо» в системі індивідуально орієнтованих технологій навчання в німецьких школах.

Мету статті плануємо досягти реалізацією таких **завдань**:

- окреслити сутність поняття «портфоліо»;
- визначити особливості впровадження «портфоліо» в навчальний процес;
- розкрити ключові підходи щодо аналізу основних видів «портфоліо»;
- окреслити переваги та недоліки учнівського «портфоліо».

У Німеччині концепцію «портфоліо» в 70-х роках запропонував Р. Фірлінгер [10] як альтернативу до традиційної системи оцінок. Хоча рекомендована модель нового бачення оцінювання була теоретично добре обґрунтованою, проте на практиці вона тривалий час не знаходила підтримки в німецьких педагогічних колах.

В умовах сьогодення відбулись зміни, спрямовані головним чином на забезпечення високоякісної освіти на всіх її етапах і рівнях. У цьому сенсі виникає потреба у перегляді завдань навчального процесу, який пов'язують насамперед із методами навчання, що дають учням можливість самостійно досліджувати проблеми, спостерігати, аналізувати, організовувати свої власні прийоми навчання, відстоювати власну позицію, вміло використовувати нові технології інформації і комунікації, розвивати творчий підхід до застосування отриманих знань на практиці, вміти співпрацювати у групі. Особливої ваги набуває формування необхідних у сучасному світі життєвих навичок навчання протягом життя та вміння жити в суспільстві. У цьому контексті концепція «портфоліо» набула поширення в німецьких школах на різних ступенях навчання.

У фаховій літературі до сих пір не існує єдиної точки зору щодо дефініції поняття «портфоліо». Ф. Вінтер зазначає, що «портфоліо» — це «папка успішності» або «папка навчання», в якій зібрано комплекс документів, самостійних робіт учня [11, 188].

Ш.-Д. Іслі та К. Мітчел вважають, що «портфоліо» часто асоціюється з «робочою папкою», яка представляє собою зібрання звичайних робіт учня в процесі навчання. Вони зауважують, що «портфоліо» містить «старанно відібране зібрання *найкращих робочих результатів*, на основі яких можна проаналізувати, що учень *знає і вміє*» [5, 29]. «Портфоліо» є частиною процесу оцінювання успішності, в ході якого учні самі вчать презентувати свої успіхи, оцінювати і аналізувати їх з тим, щоб визначити рівень досягнення певних навчальних цілей і спрогнозувати подальшу самореалізацію у навчальному процесі. Іншими словами, «портфоліо» є своєрідним «обрунтуванням» певної оцінки.

Т. Болль дотримується думки, що «портфоліо» або «безпосередній документ успішності» представляє собою «папку», в якій зібрано документацію успішності та виконані учнем роботи в рамках конкретних навчальних цілей. При цьому він зазначає, що результати успішності на основі «портфоліо» можуть бути проаналізовані не лише вчителем і учнем, але й третьою зацікавленою стороною (батьки, директор, шкільні інспектори тощо) [3, 76–77].

К. Аллеманн-Гюнда стверджує, що «портфоліо» є більш інформативним документом, ніж, наприклад, звичайне свідоцтво з оцінками. Учні в процесі складання свого «портфоліо» намагаються показати свої сильні сторони та успіхи у навчанні, при цьому самостійне мислення, прагнення до самовдосконалення та самоконтроль відіграють не менш важливу роль, ніж оцінювання робіт вчителем [1, 134].

В Інтернеті [9] також є дефініція «портфоліо»: «Портфоліо» — це цілеспрямований і систематичний збір продуктів навчально-пізнавальної діяльності, які відображають індивідуальні зусилля учнів на шляху подолання навчальних бар'єрів та очевидний прогрес у навчанні, з метою подальшого їх аналізу і оцінки».

Концепція «портфоліо» може бути застосована як в рамках школи, так і окремими вчителями в межах певних навчальних предметів. У цьому сенсі важливо не примушувати ні вчителя, ні учнів до застосування «портфоліо», якщо вони не впевнені у результатах своєї роботи, або не розуміють, що саме від них вимагають. Насамперед потрібен певний час на осмислення важливих аспектів цієї концепції та доцільності її використання в навчальному процесі.

З метою вирішення вказаної проблеми Ш.-Д. Іслі та К. Мітчел пропонують рекомендації щодо перших кроків ознайомлення з «портфоліо» [5, 36]: пошук колег з інших шкіл, що займаються такою проблематикою; відвідування занять, у процесі яких застосовують «портфоліо», відповідних семінарів тощо; користування Інтернет-пошуком; ознайомлення зі спеціальною літературою; консультації з експертами; створення об'єднання вчителів, які успішно застосовують цю концепцію на практиці; самонавчання та самовдосконалення.

Учителю варто пам'ятати, що не кожне заняття придатне для ефективного впровадження «портфоліо». Педагог, який хоче застосовувати дану концепцію в навчальному процесі, може орієнтуватись на такі питання [11, 199–200]:

- Чи є сприятливі умови для проведення заняття із застосуванням «портфоліо»? (Чи зорієнтоване заняття на розвиток індивідуальних здібностей дитини? Чи є можливість використовувати навчальні проекти в рамках особистісно орієнтованих технологій навчання? Чи підходите творчо до проведення занять (Чи використовуєте нестандартні, нешаблонні види робіт? Чи багато пишите, шукаєте потрібну інформацію, моделюєте, створюєте проблемні групи і розв'язуєте проблемні питання?) Є час на занятті для дискусій, творчих роздумів, чи згідно з навчальним планом навчання спрямоване на швидке засвоєння потрібного матеріалу? Чи є час на занятті для обговорення та аналізу «портфоліо»?)

- Чи маю я мотивацію і можливість багато і творчо працювати? (Чи можу я спланувати час таким чином, щоб проводити для учнів індивідуальні консультації та аналізувати і оцінювати «портфоліо»?)

- Як я ставлюся до групової роботи? (Що мені подобається / не подобається при роботі в парах?)

- Які роботи повинні входити в «портфоліо»? (Які я можу сам визначити, які можуть виникнути в процесі навчання, які можуть обрати самі вихованці?)
- У межах яких часових термінів повинні бути оформлені «портфоліо»?
- Які вказівки, взірці, критерії, поради можуть бути представлені учням з метою їх підтримки у процесі навчання та об'єктивного оцінювання?
- Яким чином повинен здійснюватись відбір робіт для «портфоліо»?
- Як повинні бути оформлені «портфоліо»? (Які титульні та оцінювальні листи можуть бути використані?)
- Які форми презентації «портфоліо» можуть бути обрані?

Розуміючи важливість успішного впровадження «портфоліо» в навчальний процес, учитель бере на себе відповідальність за перші обрані ним роботи учня, обґрунтовуючи при цьому своє рішення і аналізуючи критерії, за якими був здійснений вибір. У цьому контексті важливо звести до мінімуму вплив суб'єктивних факторів, забезпечити однакове ставлення вчителя до всіх учнів, бути обережним і критичним у своїх судженнях, оскільки в подальшому, обираючи власні роботи для «портфоліо», учень може опиратись саме на сформульовані вчителем критерії.

Отже, вчитель повинен допомогти учням скласти правильне уявлення про систему критеріїв, згідно з якими обираються найкращі роботи і розробляються якісні «портфоліо». Виходячи з цього, Ш.-Д. Іслі і К. Мітчел запропонували низку рекомендацій (так звану пам'ятку для вчителя) щодо принципів створення вище згаданих критеріїв [5, 45]:

1) Підбір взірців якісних робіт для «портфоліо»; розташування цих взірців так, щоб учні мали змогу бачити їх постійно (наприклад, на дошці, на стіні у вигляді плакату тощо) з метою копіювання та наслідування.

2) Спільний з учнями аналіз поданих взірців, при цьому важливо дати вихованцям можливість відстоювати власні позиції щодо проаналізованих робіт (окреслення вдалих аспектів у представлених для аналізу роботах; коментарі щодо визначених недоліків та шляхів їх усунення).

3) Формулювання системи критеріїв оцінювання робіт для «портфоліо» на основі вище згаданих висловлювань учнів.

4) Відстеження динаміки розвитку успішності на основі «портфоліо»; відбір упродовж навчального року якісних робіт учнів, їх спільний аналіз та зміна або доповнення системи критеріїв оцінювання у разі необхідності.

Як показує аналіз науково-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми, більшість науковців зазначає, що найскладнішим для учня є відбір репрезентативних робіт для «портфоліо». У цьому сенсі вчителю важливо ознайомити вихованців з основними напрямками роботи щодо добору матеріалу в «портфоліо». За взірця може правити такий підхід (пам'ятка для учнів) [5, 56]:

1) Підготуй усі виконані роботи з певного навчального предмету за вказаний вчителем період.

2) На окремому листку напиши своє прізвище, дату і запитання: «Чому я обрав саме ці роботи?»

3) Старанно проаналізуй обрані роботи; бери за основу систему критеріїв оцінювання найкращих робіт.

4) Порівняй свої останні роботи з попередніми; проаналізуй наявні досягнення та недоліки.

5) Дай відповіді на питання: «Що, на твою думку, тобі найбільше вдалось?» «Що тобі подобається в обраних роботах і чому?» Занотуй свої враження, даючи відповідь на питання: «Чому я обрав саме ці роботи?»

6) На основі виконаного аналізу обраних робіт окресли основні завдання, які ти ставиш перед собою з метою покращення своїх подальших результатів та досягнення навчальних цілей.

7) Підготуй оформлене згідно вимог «портфоліо» для оцінювання вчителем.

У процесі роботи з «портфоліо» зі сторони вчителя може виникнути принципове питання: «Що робити, якщо мені не подобається вибір учня?» З однієї сторони, важливо поважати вибір учня, при цьому слабшим учням варто надати більше допомоги при

оформленні «портфоліо», вказуючи на недоліки та аналізуючи їх. З іншої сторони, якщо учень гіршу роботу представив як найкращу, то на основі цього вибору можна зробити висновок, що є відмінності, пов'язані з неправильними поглядами учня на критерії відбору хороших робіт. У зв'язку з цим важливого значення набуває оцінювання вчителем власної педагогічної діяльності з метою прийняття адекватних даній ситуації рішень та підвищення своєї педагогічної майстерності.

Відзначимо також, що вчитель може відібрати для учнівського «портфоліо» такі роботи: навчальні тести; листи спостережень; короткі повідомлення вчителя щодо діяльності виховання в межах певних навчальних ситуацій тощо. Для уникнення можливих непорозумінь вчитель повинен обґрунтувати свій вибір (наприклад, обираючи навчальний тест, варто зауважити, чи кінцевий результат тесту відповідає фактичним знанням учня, відкидаючи таким чином принцип випадковості тощо). Вчитель може також обрати інші роботи учня, які, на його думку, є найбільш оригінальними, творчими та такими, що розкривають особистісні досягнення, пов'язані із розвитком здібностей до самореалізації і самопізнання. В такому разі дані роботи повинні бути помічені відповідним знаком (наприклад: «відібрано вчителем»).

У процесі оформлення «портфоліо» варто дотримуватись таких основних принципів [11; 4]:

- збору та оформлення (прагнення учнів до самостійного створення «портфоліо», обмірковування та розробки презентабельних документів, забезпечення цілісності, тематичної завершеності представлених у «досьє» робіт, охайності та естетичного оформлення тощо);
- відбору (наочність та обґрунтованість презентації відібраних робіт учня, на основі яких можна висвітлити загальну картину успішності; зрозумілі критерії відбору, що відповідають певним навчальним цілям; самостійність мислення учня тощо);
- структуризації (структуризація складових «портфоліо»; лаконічність та логічність викладу власних результатів);
- інформативності (отримання інформаційної бази про якість реалізації освітнього процесу та прогнозування розвитку успішності учня);
- свідомості, активності, творчості учня у процесі роботи над «портфоліо» (сприяння формуванню свідомих, активних та творчих особистостей);
- оцінювання (можливість індивідуального та предметного оцінювання; відгуки, міркування, оцінка зі сторони вчителя, учня, однокласників, батьків щодо змістовної частини «портфоліо»);
- збереження «портфоліо» (можливість замінювати або доповнювати свідоцтва про успішність; довготривале збереження документів з метою фіксування результатів, що дають основу для характеристики та оцінювання якості навчальних досягнень учня);
- педагогічної єдності (закономірний зв'язок завдань, змісту «портфоліо» з навчальним заняттям та його цілями; використання матеріалів «портфоліо» у процесі консультативних розмов із батьками та учнями).

Німецькі педагоги К.-Х. Арнольд та А. Юргенс [2, 102] пропонують розрізняти такі види «портфоліо»:

«*Best-Work-Portfolio*»: «портфоліо», що містить певну кількість кращих робіт, обраних учнем у процесі навчання;

«*Growth and Learning-Progress-Portfolio*»: «портфоліо», що ілюструє розвиток навчальних досягнень учня і містить документи, які засвідчують сильні та слабкі сторони успішності.

Ш.-Д. Іслі та К. Мітчел [5, 51–52] працюють із такими видами «портфоліо»:

1) «*Das Arbeits-Portfolio*» (робоче «портфоліо»). Це «портфоліо» містить так звані «кінцеві зразки» («*Ausgangsbeispiele*») та найкращі навчальні проби за перше півріччя. Вчитель збирає перші навчальні роботи учнів («кінцеві зразки»), які є основою для оцінювання розвитку успішності та якості знань. Ці роботи містять дату їх оформлення і зберігаються в робочому «портфоліо» щонайменше до видачі свідоцтва про успішність за перше півріччя. У той же час учні згідно з встановленими критеріями відбору обирають свої найкращі роботи і порівнюють їх із «кінцевими зразками». При цьому авторів «портфоліо» рекомендується назвати причини, з яких той чи інший матеріал був відібраний. Учень має можливість самостійно проаналізувати

свої успіхи і поділитися самооцінкою з іншими учасниками навчального процесу. На основі проведеного аналізу учень формулює навчальні цілі на наступне півріччя.

2) «*Abschluss-Portfolio*» (завершальне «портфоліо»). Наприкінці другого півріччя учні знову обирають свої найкращі роботи, обґрунтовуючи при цьому свій вибір. Ці роботи порівнюються із роботами за перше півріччя, аналізуються труднощі та помилки і визначаються шляхи, через які ці помилки можна усунути. За допомогою «портфоліо» учні пізнають також свої сильні сторони, при цьому розвивається почуття їх власної гідності та впевненість у своїх силах. Узагальнюючи проведену роботу учень формулює завдання на наступний навчальний рік. Важливо підкреслити, що «завершальне портфоліо» передається вчителю наступного навчального ступеня, таким чином забезпечується безперервність та системність навчання на різних його ступенях.

Ш.-Д. Іслі та К. Мітчел у своїх рекомендаціях щодо впровадження «портфоліо» в навчальний процес вказують і на *цифрові «портфоліо» («digitale Portfolios»)* [5, 68], які мають низку переваг: можливість доступного і швидкого ознайомлення із матеріалами учнівського «досьє», які збирались, наприклад, з певного навчального предмета упродовж багатьох років; можливість збереження інформації на CD-Rom (більш оптимальне збереження матеріалів порівняно зі звичайними папками). Проте варто пам'ятати, що учні повинні мати індивідуальне робоче місце, оснащене комп'ютером, сканером, принтером з тим, щоб без перешкод був забезпечений доступ до «портфоліо». З метою уникнення втручання в «портфоліо» інших осіб, учень повинен мати індивідуальний пароль доступу до матеріалів свого «досьє». Обираючи цифрове «портфоліо», потрібно також усвідомити, що такий вид «портфоліо» передбачає кропітку роботу зі збереження деяких матеріалів, таких, наприклад, як таблиці, графіки, фото, діаграми тощо.

Ф. Вінтер [11, 189–190] пропонує розрізнити такі види навчального «портфоліо»:

1) «*Kurs-Portfolio*» (курсове «портфоліо»). Залежно від того, яку функцію виконує курсове «портфоліо», його можна ще назвати робочим «портфоліо» («*Arbeitsportfolio*») або оцінювальним «портфоліо» («*Bewertungsportfolio*»).

2) «*Allgemeines Portfolio*» (загальне «портфоліо»).

Курсове «портфоліо» містить всі можливі роботи, виконані учнем протягом певного навчального курсу. Проте можливий варіант, при якому учню пропонується продемонструвати, наприклад, перші та останні роботи, які, на думку учня, є найбільш вдалим (фіксація навчальних досягнень та успіхів вихованця). Багато вчителів запроваджують «портфоліо», в якому зібрано найкращі та найгірші роботи учня з тим, щоб мати можливість виявити певні позитивні моменти та недоліки, спрогнозувати розвиток успішності; проаналізувати труднощі і помилки та знайти шляхи їх усунення.

Загальне «портфоліо» має за мету окреслити реальну картину загальної успішності учнів. Його ще називають «папкою успішності» [11, 192]. Такий вид «портфоліо» може використовуватись у межах школи вчителями і батьками як інформативний матеріал про вимірювання навчального прогресу і досягнень учнів протягом певного навчального періоду. Загальне «портфоліо» може замінювати або доповнювати вербальні оцінні судження. Після закінчення школи такі «портфоліо» подаються також роботодавцям та до навчальних закладів і представляють зацікавленій стороні загальну картину знань та вмінь, ерудиції, компетентності майбутнього фахівця.

У. Ліссманн [8] пропонує розрізнити такі види загального «портфоліо»:

- «*Vorzeigeportfolio*» («*показові портфоліо*»): передбачають збір навчальних матеріалів, якими учень гордиться;

- «*Entwicklungsportfolio*» («*портфоліо розвитку*»): передбачають фіксацію видимих успіхів і навчальних досягнень учня, представляють повну інформацію щодо основних показників розвитку успішності;

- «*Prüfungsportfolio*» («*екзаменаційні портфоліо*»): служать основою для іспиту, в ході якого учень складає звіт про навчальні досягнення за певний проміжок навчального процесу і дає відповіді на пов'язані із цим питання екзаменаційної комісії;

- «*Bewerbungsportfolio*» («*портфоліо*» для подання до певного навчального закладу або при поступленні на роботу): містять інформаційний матеріал, що висвітлює основні

показники щодо характеристик розвитку особистості та досягнення певної мети. Матеріал «портфоліо» повинен відповідати певним вимогам та побажанням навчального закладу або роботодавця щодо зарахування на навчання або прийняття на роботу.

Як бачимо, підходи до створення «портфоліо» можуть бути різними залежно від його функцій. Проте, більшість німецьких науковців дотримується думки, що будь-який вид «портфоліо» має мати свою певну структуру. Документація, зібрана в «портфоліо», може бути представлена не лише у письмовій формі. Мають місце касетні записи, відеофільми, малюнки, фото, слайди тощо. Крім цього, можуть бути задіяні цікаві факти із позашкільного життя учня (наприклад, вивчення іноземних мов за кордоном, участь у спортивних об'єднаннях, результати регулярних спостережень за явищами навколишнього середовища, портрет дослідника, різноманітні пошукові роботи тощо). Учень має можливість обирати завдання для «портфоліо» також за індивідуальними нахилами та своїми побажаннями, враховуючи при цьому можливість досягнення необхідного рівня навчальних стандартів. «портфоліо» містить у собі також класні і домашні роботи, виконані протягом певного навчального періоду.

Зауважимо принагідно, що зміст «портфоліо» залежить насамперед від рішення шкільного колективу або окремих вчителів. Варто підкреслити, що у фаховій літературі немає однастайності щодо змісту учнівського «досьє». На основі аналізу педагогічних джерел можемо стверджувати, що більшість науковців (Бартон [11], І. Бруннер [4], Ф. Вінтер [11], Ш.-Д. Іслі [5], Коллінз [11], У. Ліссманн [8], К. Мітчел [5], М. Фесслер [6; 7], Е. Шмідінгер [4]) пропонують такий варіант змісту «портфоліо»:

- робочі проби, які виникли в процесі навчального заняття або при виконанні домашніх завдань (класні та домашні роботи; твори; реферати; розв'язування творчих завдань; роботи над помилками; завдання, які склали самі учні в класі або вдома; копії матеріалів із Інтернету, комп'ютерних програм, енциклопедій, які учні використали у процесі підготовки до занять; графічні, лабораторні, експериментальні роботи; відеокасети з записом виступу учня на уроці, семінарі, конференції тощо; фотографії, замальовки певних об'єктів з даної теми, які були зроблені учнем або групою учнів тощо);

- роботи, які виникли в позашкільний час (наприклад, повідомлення про відвідування музеїв, театру, кіно; копії робіт учня, виконаних під час роботи в різноманітних гуртках, турнірах, олімпіадах тощо);

- звіти вчителів про успішність (листи спостережень; оцінні судження, при цьому можуть оцінюватись як окремі документи, так і «портфоліо» як єдине ціле; присудження «портфоліо» певних сертифікатів, які б засвідчували досягнення необхідних умінь та навичок; характеристики, коментарі тощо);

- навчальні тести;

- обґрунтування робіт та формулювання навчальних цілей учнів на наступний семестр;

- коментарі учня щодо змісту «портфоліо» (титульні листи, які пояснюють, про що йдеться в документах; творчі міркування; повідомлення про хід роботи в процесі оформлення «портфоліо» тощо), а також коментарі та висловлювання інших учителів, однокласників, членів громадських організацій та батьків;

- листи самоконтролю з описом того, що учень не розуміє, чому і якої конкретної допомоги він потребує;

- груповий проект (змістовний опис проекту, в якому учень брав участь);

- дипломи, нагороди, почесні грамоти тощо.

Учні зобов'язані також подати коротку історію створення свого навчального «досьє»: чому вони обрали саме цю форму «портфоліо», як виникла ідея створення «портфоліо», які інформаційні технології та навчальні матеріали були використані, в чому полягали труднощі при складанні «портфоліо», над чим довелось інтенсивніше попрацювати, що вдалось та подобається найбільше, які висновки були зроблені в процесі роботи, які уміння і навички були набуті, які побажання та навчальні цілі в межах певного предмету були сформульовані на майбутнє тощо. Цей інформаційний матеріал може бути оформлений як своєрідний «супроводжувальний лист до майбутнього читача» «портфоліо», або у формі питань та відповідей, оформлених на титульному листі.

Роботи, зібрані в «портфоліо», повинні відображати, на думку Ш.–Д. Іслі та К. Мітчел [5, 104], залежно від конкретних завдань та цілей навчального предмета, логічне мислення учня, вміння формулювати висновки (твори, письмові висловлювання думок, відповіді на питання тощо); відношення учня до навчального предмету (фото учня під час роботи, виконані творчі завдання або завдання, придумані самим учнем, ведення навчальних щоденників тощо); розуміння учнем концепцій та понять (письмові дискусії, фото навчальних проєктів, стратегії розв'язування проблем, нові технології розв'язування завдань тощо); уміння учня співпрацювати в колективі (групові проєкти, відео зйомки, аудіо записи, що характеризують розвиток особистості учня в колективі, самооцінка учня щодо своєї навчальної поведінки в межах групової роботи тощо); вміння використовувати інформаційні технології (вказівки щодо використання технічних засобів в межах певного навчального предмету, комп'ютерних програм та Інтернету тощо); так звані «трансферні вміння» (вміння застосовувати набуті знання та навички у буденному житті, перенесення знань та вмінь з одного навчального предмету на інший тощо).

Учні також можуть відзначити свої найбільш вдалі роботи, роблячи помітки «мій найулюбленіший твір з заданої теми», «моя найвдаліша робота за семестр», «завдання, що мені найбільш подобається» тощо.

Ш.–Д. Іслі та К. Мітчел наголошують на тому, що кількість робіт у «портфоліо» не є обмеженою (вчитель може самостійно визначити мінімальну кількість або максимальну кількість відібраних робіт). Набагато важливіше, щоб:

- учень представляв найбільш репрезентативні роботи, які б відображали основні навчальні компетентності учня, розвиток характеру особистості, рефлексію навчальної діяльності та досягнуті успіхи;

- рівень успішності відповідав основним навчальним стандартам та навчальним цілям;

- у роботах проглядалась ідея творчості; альтернативного рішення розв'язування проблем, емоційно-ціннісної орієнтації, що визначає норми ставлення до світу, до інших людей та до самих себе; самоконтролю, самооцінки, самореалізації, самостійного критичного мислення та рефлексії навчальної діяльності.

Як бачимо, чіткого списку документів, які повинні бути зібрані в учнівське «портфоліо», немає. Це залежить від конкретного вчителя або групи вчителів, які запроваджують «портфоліо» у навчальний процес. Тому заохочуються будь-які інновації щодо структури та змістовної частини «портфоліо». Варто пам'ятати при цьому, що така форма учнівського «досьє» повинна у будь-якому разі демонструвати прогрес у знаннях та уміннях учня порівняно з попередніми результатами та його самооцінку. Добре оформлене «портфоліо» розвиває почуття гордості за досягнуті успіхи; за його допомогою заняття набувають відкритої, зорієнтованої на учня форми, за якої вчитель виступає у ролі консультанта та радника. Навчальна діяльність при цьому легше диференціюється і індивідуалізується (вимоги ставляться згідно зі здібностями та нахилами) та більше відповідає навчальним інтересам учнів, їх робочому темпу.

Говорячи про переваги «портфоліо» порівняно з традиційною системою оцінювання, зупинимось окремо на перевагах для учня, вчителя та батьків. За допомогою «портфоліо» *учень* має можливість:

- показати свої сильні сторони, ключові компетентності та самостійно простежити розвиток успішності;

- окреслити труднощі та проблеми, які виникають у процесі навчальної діяльності, та за допомогою інших попередити або подолати їх;

- набути навичок самоконтролю, критичного аналізу та рефлексії власної навчальної діяльності;

- висвітлити свої враження від навчальних занять та внести свої побажання;

- бути активним, творчим, винахідливим, свідомим, незалежним та самостійним у виборі своїх рішень та плануванні і здійсненні своєї діяльності;

- активно розвивати пізнавальний процес через набуття практичного досвіду;

- публічно висловлювати та відстоювати особисту позицію;

- максимально розкрити свій внутрішній потенціал; створити умови для самоорганізації, самопізнання, саморозвитку, самореалізації та самоутвердження;

- крок за кроком покращувати свій результат.

На основі «портфоліо» вчителі мають можливість:

- проаналізувати цілісну картину розвитку успішності учнів, найвагомішим орієнтиром при цьому є визначення ступеня прогресу особистості відносно її попередніх досягнень;

- оцінити власну педагогічну діяльність з метою підвищення рівня індивідуально диференційованої роботи з різними категоріями учнів та прогнозування і планування найоптимальнішої моделі навчання;

- планувати конкретну роботу з конкретними учнями стосовно певних навчальних проблем з метою їх розв'язання; надати безпосередню допомогу вихованцю в усвідомленні себе особистістю, у виявленні і розкритті його навчальних можливостей та подоланні навчального бар'єру;

- у разі необхідності представити зацікавленим особам (батькам, іншим вчителям тощо) реальну картину успішності кожного учня, обґрунтовуючи таким чином ту чи іншу шкільну оцінку;

- разом із учнями сформулювати критерії оцінювання успішності з метою забезпечення прозорих та зрозумілих всім методологій контролю якості навчання;

- оцінити готовність учня до прийняття відповідальних рішень у ході навчальної діяльності.

На основі «портфоліо» батьки мають можливість:

- краще ознайомитись з навчальними планами та навчальними цілями в межах певних предметів з тим, щоб допомогти своїй дитині їх досягти (проте це не означає, що батьки беруть відповідальність за створення «портфоліо» на себе, вони повинні лише в потрібний момент підтримати свою дитину, дати підказку, де можна знайти той чи інший інформаційний матеріал, яким чином, можна створити певний навчальний продукт тощо; в кінцевому результаті робота з оформлення «портфоліо» виконується учнем самостійно);

- брати активну участь в обговоренні результатів навчальної діяльності (наприклад, на презентації «портфоліо»; на батьківських зборах у формі конференції: батьки і вчителі таким чином мають можливість разом розв'язувати існуючі навчальні проблеми з тим, щоб створити умови для покращення взаємодії школи та сім'ї);

- гордитись своєю дитиною, незалежно від рівня її успішності (оскільки представляються найкращі роботи);

- ознайомитись зі зразками та продуктами навчально-пізнавальної діяльності, які в кінцевому результаті ведуть до певної шкільної оцінки (своєрідне обґрунтування оцінки).

Незважаючи на низку переваг, концепція «портфоліо» має і певні недоліки, які пов'язують насамперед із:

- відсутністю чіткої системи критеріїв щодо створення, оформлення та оцінки «портфоліо»;

- необхідністю кропіткої систематичної роботи з оформлення «портфоліо» (проблема навчального часу);

- недостатнім досвідом і компетентністю вчителів у цій галузі; неготовністю деяких вчителів витратити час на інновації у навчальному процесі та відмовляти від зручного традиційного виставлення оцінок;

- трудомістким процесом оцінювання матеріалів «портфоліо», можливістю виникнення суб'єктивізму в процесі оцінних суджень;

- організаційні труднощі щодо збереження навчальних «портфоліо».

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що німецькі педагоги вважають концепцію «портфоліо» альтернативною формою оцінювання успішності і ключем до суттєвих реформ в освіті. Навчальне «портфоліо» відкриває можливість висвітлення поетапного розвитку успішності учасників навчально-пізнавальної діяльності, спланованої роботи вчителів та школи зокрема. Варто пам'ятати, що основою для створення учнівського «досьє» повинно бути прагнення учнів до самовдосконалення та самооцінки. У жодному разі робота з оформлення «портфоліо» не повинна перетворюватись на механічний несистематизований

відбір кращих робіт, інакше учні втратять до навчальної «папки» інтерес. Без потреб особистості у розвиткові своїх інтелектуальних та творчих здібностей, прагненні до максимальної активності, самопрогнозування, самореалізації, рефлексії власної навчальної діяльності, технології, що поєднуються назвою «портфоліо», не мають майбутнього. Учні повинні усвідомити, що вони не об'єкти в процесі навчання, а суб'єкти, творчі і самостійні.

Зауважимо принагідно, що попри вищепераховані недоліки учнівського «портфоліо» не варто зразу відмовлятися від впровадження цієї концепції у навчальний процес. Для винесення оцінного судження про доцільність існування «портфоліо» потрібно передусім за все, спробувати переосмислити традиційну систему оцінки в контексті новаторських змін у освіті, які спонукають налаштованих на творчість педагогів створити кожному, хто навчається, сприятливі умови для реалізації потенційних можливостей особистості на основі активізації її творчого саморозвитку.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень вважаємо пошук можливостей творчого застосування та збагачення досвіду зарубіжної педагогічної науки щодо новітніх технологій навчання в умовах вітчизняної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Allemann-Ghionda Ch. Von der Rute zum Portfolio — ein internationaler Vergleich // Rhyn H. Beurteilung macht Schule. Leistungsbeurteilung von Kindern, Lehrpersonen und Schule. — Bern, Stuttgart, Wien: Verlag Paul Haupt, 2002. — S. 121–141.
2. Arnold K.-H., Jürgens E. Schülerbeurteilung ohne Zensuren. — Neuwied; Kriftel: Luchterhand, 2001. — 123 S.
3. Boll T. Prüfen und Bewerten im offenen Unterricht. — Neuwied; Kriftel: Luchterhand, 2001. — 121 S.
4. Brunner I., Schmidinger E. Portfolio — ein erweitertes Konzept der Leistungsbeurteilung // Erziehung und Unterricht 147. — 1997. — H. 10. — S. 1072–1086.
5. Easley Sh., Mitchell K. Arbeiten mit Portfolios. Schüler fordern, fördern und fair beurteilen. — Mülheim an der Ruhr: Verlag an der Ruhr, 2004. — 154 S.
6. Fessler M. Portfolios und die Lust am Hinschauen // Lernende Schule 6. — 2003 a. — H. 21. — S. 30–32.
7. Fessler M. Portfolios und wie man sie organisieren kann // Lernende Schule 6. — 2003 b. — H. 21. — S. 42–43.
8. Lissmann U. Die Schule braucht eine neue Pädagogische Diagnostik. Formen, Bedingungen und Möglichkeiten der Portfoliobeurteilung // Die Deutsche Schule 93. — 2001. — H. 4. — S. 486–497.
9. Portfolios im Unterricht // www.leibnizplatz.de/lehrplan/Portfolios-Dateien/frame.htm
10. Vierlinger R. Das Konzept der «Direkten Leistungsvorlage» // Winter F., Groeben A. von der; Lenzen K. — D. Leistung sehen, fördern, werten. — Bad Heilbrunn, 2002. — S. 28–38.
11. Winter F. Leistungsbewertung. Eine neue Lernkultur braucht einen anderen Umgang mit den Schülerleistungen. — Stuttgart: Schneider Verlag Hohengehren, 2004. — 345 S.

Наталія КРАВЕЦЬ

ЗАВДАННЯ І ОСНОВНІ ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ГІМНАЗІЯХ СУЧАСНОЇ НІМЕЧЧИНИ

На сучасному етапі в Німеччині гімназія залишається самостійним навчальним закладом, який представляє гуманістичну німецьку систему освіти. На відміну від інших типів шкіл, саме гімназія дає основи знань для продовження навчання у вищих школах і університетах, для наукових досліджень, а також для оволодіння професіями, які хоч і не пов'язані з наукою, але вимагають високого рівня підготовки.

Основна мета німецької гімназії, за твердженням українського дослідника В. Кравця, полягає в тому, щоб дати загальну фундаментальну освіту для наукових занять. В результаті створюються необхідні передумови для підготовки з інших професій з підвищеними інтелектуальними вимогами. Викладання визначається цим завданням на всіх ступенях, але особливо на старшому ступені гімназії [4, 230]. Водночас, як зазначає Т. Захаріас, гімназія, крім фундаментальної загальної освіти, сприяє розвитку індивідуальних особливостей кожного учня, формує характер, моральні та релігійні цінності [13, 95].